

ANNA KUCZ*

ORCID 0000-0003-1524-0253

Uniwersytet Śląski w Katowicach

O PERSWAZYJNEJ FUNKCJI WINA W NARRACJACH BIBLIJNYCH I MITOLOGICZNYCH

Pierwsza starotestamentowa wzmianka o winie jest znakiem powrotu panowania człowieka nad odnowioną ziemią¹. Mimo że w narracji o biblijnym winogrodniku nie mamy dokładnego opisu sztuki smaczkowania wina przez Noego, który delektując się winnym trunkiem, stracił nad sobą kontrolę, mamy już zapowiedź funkcji wina: „Noe był rolnikiem i on to pierwszy zasadził winnicę. Gdy napił się wina, odurzył się nim i leżał nagi w swym namiocie”². Relacja o zasadzeniu

* Dr hab. ANNA KUCZ, prof. ucz. – filolog klasyczny, zatrudniona w Instytucie Literaturoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Bada zagadnienia z literatury rzymskiej ze szczególnym uwzględnieniem przemian kultury oraz myśli europejskiej, jakie dokonały się w zderzeniu cywilizacji klasycznej i chrześcijańskiej.

¹ A. Malina, *Pociecha Noego (Rdz 5,29; 9,20)*, w: *Szkice o antyku*, t. 3: *Hermeneutyka wina*, red. A. Kucz, P. Matusiak, Katowice 2017, s. 13–21. Warto zaakcentować znaczenie imienia pierwszego biblijnego winogrodnika. Otóż syn Lameka otrzymuje imię „Noah” oraz związane ze znaczeniem imienia zadanie do spełnienia: „Ten niechaj nam będzie pociechą w naszej pracy i trudzie rąk naszych na ziemi, którą Pan przeklął” Gen 5, 29. Biblijne cytaty w języku polskim za: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, w przekładzie z języków oryginalnych opracował zespół biblistów polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich, wyd. 5, Poznań 2012. Natomiast cytaty w języku łacińskim za: *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, ed. R. Gryson, Stuttgart 2013.

² Gen 9, 20–21. Ciąg dalszy powieści o urzniętym w pień Noem przedstawia się w Gen 9, 18–27 następująco: „Cham, ojciec Kanaana, ujrzawszy nagość swego ojca,

winnicy jest wyjaśnieniem, dlaczego ważną sprawą było obdarzenie człowieka winną latoroślą. Delektowanie się boskim trunkiem, pochodzącym z zasadzonej przez Noego winnicy, jest symbolem odwrócenia stanu, który nastąpił po upadku pierwszych ludzi³. Każda z ksiąg biblijnych – z wyjątkiem *Księgi Jonasza* – zawiera wersy prezentujące wino w różnorodny sposób. Najczęściej jednak pojawia się informacja o jego rozweselającym wpływie na życie człowieka – pod warunkiem, że jest zachowany umiar⁴: „wino, co rozwesela serce ludzkie”⁵; „W weselu chleb swój spożywaj i w radości pij swoje wino”⁶, „Daj sycerę skazańcom, a wino zgorzkniałym na duchu: niech piją, niech nędzy zapomną”⁷. Dłuższy fragment przedstawiający dobroczynny wpływ wina, gdzie warunkiem jest zachowanie umiaru, znajdziemy w *Księdze Syracha*. Stanowi on instrukcję picia wina:

„Przy picciu wina nie bądź zbyt odważny,
albowiem ono zgubiło wielu.
Jak w kuźni próbuje się twardość stali, zanurzając ją w wodzie,
tak wino doświadcza w bójce serca zuchwalców.
Wino dla ludzi jest życiem,
jeżeli pić je będziesz z umiarem.
Co za życie ma ten, który jest pozbawiony wina?

powiedział o tym dwu swym braciom, którzy byli poza namiotem. Wtedy Sem i Jafet wzięli płaszcz i trzymając go na ramionach weszli tyłem do namiotu i przykryli nagość swego ojca; twarzy zaś swych nie odwracali, aby nie widzieć nagości swego ojca. Kiedy Noe obudził się po odurzeniu winem i dowiedział się, co uczynił mu jego młodszy syn, rzekł: «Niech będzie przeklęty Kanaan! Niech będzie najniższym sługą swych braci!» A potem dodał: «Niech będzie błogosławiony Pan, Bóg Sema! Niech Kanaan będzie sługą Sema! Niech Bóg da Jafetowi dużą przestrzeń i niech on zamieszka w namiotach Sema, a Kanaan niech będzie mu sługą»”.

³ A. Malina, dz. cyt., s. 20.

⁴ Na temat wina jako napoju nie tylko rozweselającego, ale też naznaczonego symboliką sakralną zob.: S. Stasiak, *Symbolika wina w przekazach biblijnych w kontekście kulturowym*, w: *Zdrowie i style życia. Wyzwania ekonomiczne i społeczne*, red. W. Nowak, K. Szalotka, Wrocław 2019, s. 111–118.

⁵ Ps 104, 15.

⁶ Koh 9, 7.

⁷ Prz 31, 6-7.

I ono zostało stworzone dla radości ludzi.
Zadowolenie serca i radość duszy
daje wino pite we właściwym czasie i z umiarem.
Udręka dla duszy jest zaś wino pite w nadmiernej ilości
wśród podniecenia i zwady.
Pijaństwo powiększa szal głupiego na jego zgubę,
osłabia siły, a ran przysparza.
Na uczcie przy picciu nie rób wymówek bliźniemu
ani nie lekceważ go z powodu jego wesela;
nie mów mu słów obelżywych
ani nie drażnij go żądaniem zwrotu długu!”⁸

Szczególną uwagę na konieczność zachowania umiaru w trakcie degustowania daru „wieloimienego syna Gromowładcy”⁹ zwracają również autorzy antyczni. Aby uniknąć niezbyt przyjemnych skutków niekontrolowanego smakowania słodkiej niepewności chwili, większość Greków i Rzymian mieszała wino z wodą¹⁰. Możliwość picia czystego wina w ramach rytuałów była specjalną okazją. Z tego też powodu upicie się było dość rzadkie i początkowo uznawane za stan duchowy, w którym bóstwo mogło mówić bądź przemawiać przez osobę. Grecy donoszą o różnorodnych proporcjach mieszania wina. W jednej ze swoich pieśni biesiadnych Alkajos radzi:

„zmieszaj jedną część wody, dwie wina i nalej!
Aż do krawędzi lej śmiało!”¹¹

⁸ Syr 31, 25–31.

⁹ Sofokles, *Antygona* 1115, cytat za: Sofokles, *Trylogia Tebańska. Król Edyp, Edyp w Kolonos, Antygona*, tłum. A. Libera, Warszawa 2014.

¹⁰ Zwyczaj mieszania wody z winem praktykowano również w kulturze judaistycznej, w II Mch 15, 39 czytamy: „Mało bowiem wartości ma picie samego wina, a tak samo również wody, podczas gdy wino zmieszane z wodą jest miłe i sprawia wielką przyjemność”.

¹¹ Alkajos, *Pieśń*, fr. 346, cytat za: *Liryka starożytnej Grecji*, tłum. J. Danielewicz, Wrocław 1984, s. 68.

Według starożytnych wino należy pić powoli, wybrednie, z rozważą, z zastanowieniem i z szacunkiem dla napoju¹². Owidiusz w *Ars amatoria* na pytanie, ile można wypić wina, odpowiada: „tyle, by głowa, nogi, wciąż sprawnie działały”¹³.

Zarówno biblijne, jak i mitologiczne narracje niejednokrotnie prezentują nie tylko obraz czerpania radości z życia dzięki winnej latorośli, ale też portretują podstęp dokonany za sprawą wina. Przyjrzyjmy się zatem wybranym passusom z literatury starożytnej, w których wino, z premedytacją użyte w celach perswazyjnych, wpływało na zachowania bohaterów literackich i w ten sposób kształtowało ich fizyczną rzeczywistość.

Przykładem perswazyjnej mocy wina są historie, w których bohaterowie jedynie pod wpływem trunku są w stanie dać się nakłonić do pewnego rodzaju zachowań. Zaprezentowana w *Księdze Rodzaju* historia córek Lota – cudem uratowanych ze skazanej na zagładę Sodomy – przedstawia upicie winem ojca, aby mogły z nim współżyć i mieć potomstwo: „Rzekła starsza do młodszej: «Ojciec nasz wprawdzie już stary, ale nie ma w tej okolicy mężczyzny, który by przyszedł do nas na sposób wszystkim właściwy. Chodź więc, upoimy ojca naszego winem i położymy się z nim, a tak będziemy miały potomstwo z ojca naszego»”¹⁴. Dzięki temu występкови starsza z córek wydała na świat praojca Moabitów, a młodsza powiła praojca Ammonitów¹⁵. Do owej historii Lota nawiązuje w swej powieści zatytułowanej *Córki Lota* Roman Praszyński, który dowcipnie charakteryzuje urodę Adit, żony Lota: „Była chuda i brzydka. Lot dawno z nią nie spał. [...] Adit

¹² A. Kucz, P. Matusiak, *Hermeneutyka wina*, w: *Szkice o antyku*, t. 3: *Hermeneutyka wina*, red. A. Kucz, P. Matusiak, Katowice 2017, s. 8.

¹³ Owidiusz, *Sztuka kochania*, 1, 589–590, tłum. E. Skwara, Warszawa 2008.

¹⁴ Gen 19, 30–37: *dixitque maior ad minorem pater noster senex est et nullus viro- rum remansit in terra qui possit ingredi ad nos iuxta morem universae terrae veni inebriemus eum vino dormiamusque cum eo ut servare possimus ex patre nostro semen.*

¹⁵ Opowieść ta o charakterze etiologicznym jest wyjaśnieniem pogardliwego pochodzenia Ammonitów i Moabitów jako nieudanych krewnych, z którymi Izrael pozostawał w ciągłej nieprzyjaźni.

urodziła mu dwie dziewczynki: Leę i Meę. Chciał, żeby dała mu syna. Ale jej łono było puste. A on wolał krągłość dzbana z winem niż jej kobiece kształty”¹⁶. Owa wyłaniająca się metafora naczynia winnego poszerza pole interpretacyjne, a zarazem precyzuje wielopoziomą funkcjonalność wina.

Kolejnym przykładem zrelacjonowanym w *Starym Testamencie* jest podstęp Judyty wobec Holofernesa, który upaja się winem do nieprzytomności, co umożliwia heroicznemu bohaterce zamordowanie asyryjskiego wodza. Autor dzięki retorycznej narracji biblijnej podkreśla, że aktem odwagi niezmiernie urodziwej Judyty nie jest tylko odcięcie głowy Holofernesowi jego własnym mieczem, jak na ogół sądziłby współczesny czytelnik, a pokierowanie sprawami w taki sposób, że w rezultacie wódz asyryjski z zachwytu nad cudownością judzkiej niewiasty wypija „tyle wina, ile w jednym dniu nigdy nie wypił, odkąd się urodził”¹⁷. Czyn Judyty jest przykładem nieustępliwości i odwagi. Dzięki winu biblijna niewiasta dokonała czynu heroicznego i uratowała przed zagładą naród wybrany.

W starotestamentowej czasoprzestrzeni wino potrafi wpłynąć i wymusić konkretne działanie nie tylko na ludzi. W *Pierwszej Księdze Machabejskiej* czytamy, że podczas bitwy pod Bet-Zacharia¹⁸, rozgrywającej się w 162 r. p.n.e. pomiędzy władcą Seleucydów, Antiochem V Eupatorem, a wojskami dowodzonymi przez Judę Machabeusza, „słoniom pokazano sok winogron i morwy, aby je rozjuszyć do bitwy”¹⁹.

Wino jest zarazem źródłem pocieszenia, jak i bólu. Jest również faktorem zmieniającym fizyczną rzeczywistość także w świecie pozabiblijnym. Znana jest opowieść perska, w której król perski Jamshid po zakończeniu zbiorów winogron umieszcza je w glinianych dzbanach. Chcąc uchronić zbiory przed nieuczciwością swoich poddanych,

¹⁶ R. Praczyński, *Córki Lota*, Warszawa 2004, s. 12.

¹⁷ Idt 12, 20: „*et iucundus factus est Holofernis ad illam bibique vinum nimis multum quantum numquam biberat in vita sua*”.

¹⁸ 18 km na południe od Jerozolimy.

¹⁹ I Mcc 6, 34: „*et elephantis ostenderunt sanguinem uvae et mori ad acuendos eos in proelium*”.

na dzbanach umieszcza napis *trucizna* i zupełnie o nich zapomina. Pewnego dnia król wyrzuca ze swego haremu jedną z kobiet. Ta zrozpaczona pragnie popełnić samobójstwo, więc udaje się do piwnic królewskich i wypija rzekomą truciznę umieszczoną w dzbanach. Kobieta, zamiast przenieść się w zaświaty, błyskawicznie odzyskuje prawdziwą radość życia. Uszczęśliwiona rewelacyjnym samopoczuciem dzieli się swoim odkryciem z królem. On sam, oczarowany działaniem napoju, przywraca pięknej hurysie należne miejsce w haremie i znowu darzy ją nie tylko łaskami, ale również prawdziwym uczuciem²⁰.

Podobnie w świecie mitów grecko-rzymskich bohaterowie poznają radosną moc wina, jak i ów zgubny w skutkach dreszcz winnego upojenia. W przekazach o nieszczęśliwym pochodzeniu Edypa możemy wyodrębnić elementy ciemnej strony działania wina. Streszczenie do *Fenicjanek* Eurypidesa wyjaśnia przyczynę nieszczęścia tebańskiego władcy. Lajos, prawnuk Kadmosa, jako że zakochał się w Chryssipposie²¹ – młodzieńcem synu Pelopsa, wprowadził go do swego rodzinnego miasta. Zrozpaczony Pelops rzucił na Lajosa przekleństwo, życząc mu, aby nigdy nie miał potomstwa, a jeśli je spłodzi, niech zginie z rąk syna²². Gdy Lajos przez dłuższy czas nie mógł doczekać się potomstwa, zaniepokojony udał się potajemnie do Delf, by poznać, co jest tego przyczyną, i tam dowiedział się, że ową bezdzietność powinien potraktować jako błogosławieństwo, bo spłodzony przez niego potomek stanie się jego zabójcą. Po powrocie do domu Lajos oczywiście odsuwa od siebie Jokastę, niczego nie próbując jej wyjaśnić. Ta zaś, urażona separacją i nieświadoma wiszącego nad Lajosem przekleństwa, upija go i podstępnie zwabia do małżeńskiego łóża. W wyniku zbliżenia dochodzi do poczęcia

²⁰ A. Stankiewicz, *Bajki o winie*, <http://bajkiowinie.blogspot.com/2010/09/bajka-o-perskim-krolu-pieknej-hurysie.html> (dostęp 21 czerwca 2021).

²¹ Zdaniem niektórych Lajos wynalazł miłość wbrew naturze, por. P. Grimal, *Słownik mitologii greckiej i rzymskiej*, Wrocław 1987, s. 199.

²² Ta część mitu wykorzystana została również przez Ajschylosa w jego zaginionej tetralogii tebańskiej.

Edypa. Dziwne jest to, jak zauważa Antoni Libera, że póki Lajos nie wie o przekleństwie, nie może spłodzić potomka²³. Natomiast jak tylko dowiaduje się o wiszącym nad nim fatum, niemal natychmiast udaje mu się spłodzić syna. Z pewnością stan upojenia winnego mógł wpłynąć pozytywnie na jego zdolności prokreacyjne. Najbardziej gruntownym komentarzem do tego epizodu pozostaje konstatacja: „czyny człowieka nieświadomego ciążyącej na nim klątwy karane są przez bogów łagodniej – bezdzietnością, świadomego zaś surowiej – śmiercią z rąk potomka”²⁴.

W świecie greckim nie jest regułą, że to kobiety upijają mężczyzn. Pittej²⁵ upija swego gościa Ajgeusa i oddaje mu swoją córkę. Ajtra tej samej nocy jest kochanką Posejdona i Ajgeusa. Z tego związku rodzi się Tezeusz, którego ziemskim ojcem był Ajgeus.

Doświadczanie daru Bachusa cechowało błogie upojenie, w którym znajdowała wyraz przede wszystkim radość wyzwolonej świadomości²⁶. W owym stanie człowiek przestaje być artystą, staje się dziełem sztuki, artystyczna przemoc całej natury objawia się w dreszczu upojenia, jak słusznie podkreśla Nietzsche w *Narodzinach tragedii*²⁷. Elementy dreszczowca z powodu użycia wina obecne są w mitach o Agdestisie i Attisie, które pokazują, że miłość do wina może być niebezpieczna, i przeciwstawiają rozsądek zgubnej namiętności. Pierwsza, konwencjonalna lektura opowieści wywołuje w odbiorcy obraz struktury, w której wino jest punktem zwrotnym relacjonowanej przez Arnobiusza²⁸ akcji. Paskudna intryga prowadzi do autokastracji

²³ A. Libera, *Wprowadzenie*, w: Sofokles: *Trylogia Tebańska*, tłum. A. Libera, Warszawa 2014, s. 20.

²⁴ Tamże.

²⁵ gr. *Pitthèus*, syn Pelopsa, władca Trojdzęny.

²⁶ F. Nietzsche, *Narodziny tragedii albo Grecy i pesymizm*, tłum. B. Baran, Kraków 2001, s. 37. Dla misteriiówszyskże było, jak się wydaje, zastrzeżone głębsze znaczenie. W owych uroczystych pochodach, rozozochoconych i pijanych, występują dla chwały Bachusa tytyrowie i satyrowie, postaci przypominające kozła.

²⁷ Tamże.

²⁸ Na temat życia i twórczości Arnobiusza zob: Arnobio, *Difesa della vera religione*, tłum. B. Amata, Roma 2000; B. Amata, *Problemi di antropologia arnobiana*, Roma

Agdestisa, którego knowania w kolejnym rozdziale doprowadzają do autokastracji i śmierci Attisa. Sprawcą owych drastycznych zdarzeń jest właśnie wino.

Mit, w którym panuje nieokiełznany żywioł wina, przywołuję na podstawie przekładu rozdziału 6 i 7 z księgi piątej *Adversus Nationes*: „Gdy bogowie nie potrafili poradzić sobie z bezczelnością butnego hermafrodyty Agdestisa, Liber znalazł skuteczne rozwiązanie. Sprawił, że niezwykle mocne wino wypływało ze źródła, w którym zazwyczaj Agdestis gasił potworne pragnienie oraz chłodził żar wywołany hulanką i polowaniem. Po jakimś czasie spragniony Agdestis, chcąc się napić, pośpiesznie przybywa do źródła i nieświadomy podstępnie bez umiaru żłapie wino: wreszcie powalony ogromną ilością magicznego napoju, zapada w głęboki sen. Czyhający w zasadzce Liber, zarzuca wokół jego stóp sznur bardzo wielkim kunsztem skręcony z włosia, a drugim końcem sznura oplata śpiącemu fallusa i jądra. Po jakimś czasie skacowany Agdestis raptownie wstaje, po czym, próbując się gwałtownie uwolnić, szarpie się i własnymi siłami pozbawia przyrodzenia. Z rozerwanych narządów obficie wypływa krew, którą ziemia wsysa, a następnie niespodziewanie rodzi granatowca z owocami. Zauroczona ich wdziękiem Nana, córka rzeki lub króla Sangariosa, bierze owoc granatu i umieszcza go w swoim łonie, wskutek czego staje się brzemienna, a następnie rodzi maleństwo, któremu ze względu na urodę nadano imię Attis, czyli «przystojniak». Był bowiem niebywale urzekający, toteż szczególnie pokochała go Matka Bogów. Chłopca umiłował również Agdestis, i, aby go uwieść, nadszkakiwał i schlebiał młodzieńcowi w sposób niezbyt uczciwy, przemierzając z nim zalesione urwiska i ofiarując mu wiele upolowanych zwierząt, którymi Attis przechwalał się, rozpowiadając, że sam je upolował. Potem, w upojeniu winnym, wyznał, że Agdestis go kocha i to on obdarza go leśnymi darami; dlatego też tym, którzy upili się winem,

1984; K. Homa, *Arnobiusz. Afrykański orator*, Kraków 2017; A. Kucz, *Umbra veri. Arnobiusz i nurty filozofii klasycznej*, Katowice 2012; Arnobe, *Contre les gentils*, t. 1: *Livre I*, tłum. H. Le Bonniec, Paris 2002; G.E. McCracken, *Arnobius of Sicca. The case against the pagans*, New York 1949.

zabraniano wstępować do sanktuarium, ponieważ ono było winne wyjawiania tajemnicy²⁹. W podrozdziale 7 piątej księgi *Adversus Nationes* poznajemy kolejne perypetie pięknego Attisa w roli eromenosa, porwanego przez erastesa Agdestisa, związane z dionizyjskim upojeniem. Ich szczęśliwemu współżyciu, polegającemu głównie na polowaniu i gonitwie z dala od miasta, grozi niebezpieczeństwo ze strony Midasa, króla Pessinuntu³⁰, który chcąc uwolnić młodzieńca od tak hańbiącego związku, postanowił ożenić go ze swoją córką. Toteż Agdestis wściekły, że zabrano mu kochanka, za pomocą wina i gry na flecie zsyła na biesiadników weselnych dziki szaf, w efekcie którego przerażeni frygijscy weselnicy krzyczą: „Litości! Litości!”, córka nałożnicy Gallusa obcina sobie piersi, zaś Attis porywa flet a opętany szaleństwem kładzie się pod drzewem piniowym i odcina sobie genitalia, krzycząc: „Weź je, Agdestis, te, z powodu których wywołałeś tak obłądne zachowania”³¹. Mit o Attisie przedstawiony został z charakterystyczną dla Arnobiusza mieszaniną humoru i patosu³². Relacja o autokastracji i śmierci Attisa jest pewną wersją zwrotu obrazowego, wielokrotnie podejmowanego przez twórców literatury rzymskiej³³. Jednym z takich punktów wspólnych jest stale pojawiający się obłąd, który prowadzi do wykluczenia bohatera z danej społeczności

²⁹ A. Kucz, *Życie i śmierć Attisa: Arnobius, Adversus Nationes, V 6-7 – przekład*, „Scripta Classica” 2017, vol. 14, s. 58–61.

³⁰ Pessinunt – miasto we Frygii, w którym znajdowało się główne miejsce kultu fenickiej bogini Kybele. Prawdopodobnie fundatorem jej sanktuarium był król Midas.

³¹ A. Kucz, *Życie i śmierć...*, s. 62.

³² Styl Arnobiusza porównywano do stylu Voltaire’a, por. P. De Labriolle, *Histoire de la littérature latine chrétienne*, Paris 1924, s. 277; Arnobe, *Contre les gentils*, t. 6 : *Livres VI–VII: Contre les païens*, tłum. B. Fragu, Paris 2010, s. XXXVIII; A. Kucz, *Życie i śmierć...*, s. 57.

³³ Pausaniasz, *W świątyni i w mieście. Z Pausaniasza Wędrówki po Helladzie księgi I, II, III i VII*. VII 17, 10; VII 17,9, tłum. J. Niemirska-Pliszczyńska, Wrocław 1973; Katullus, *Poezje wszystkie*, tłum. G. Franczak, A. Klęczar, Kraków 2013, s. 384–391; Owidiusz, *Fasti. Kalendarz poetycki IV* 199–410, tłum. E. Wesołowska, Wrocław–Warszawa–Kraków 2008, s. 155–164.

i utraty szansy na powrót do niej³⁴. W opowieści Arnobiusza wino jest główną przyczyną stanów ekstremalnych: najpierw entuzjazmu i fascynacji, a następnie, po uświadomieniu sobie nieodwracalności i tragiczności tego, co się stało, lamentu i rozpacz.

Powyższe narracje – zarówno biblijne, jak i mitologiczne – oprócz tego, że są intrygującymi opowieściami, pełnią również społeczną funkcję wiedzy zaangażowanej, istotnej dla konkretnej społeczności. Wino jest w nich narzędziem perswazji, a tym samym płodnym medium tworzenia efektów literackich. Zaprezentowane historie są ewidentnymi przykładami, w których bohaterowie jedynie pod wpływem wina lub za sprawą wina są w stanie dać się nakłonić do zachowań przyczyniających się do diametralnego zwrotu w ich życiu. Należy pamiętać, że autorzy starożytni stosują retoryczną fantazję służącą unaocznieniu (*enargeia*) i w ten sposób dostarczają opowiadaniu wielkiej mocy. Retoryczna fantazja zaś, w połączeniu z argumentami rzeczowymi, przekonuje słuchacza do swych tez³⁵. W przedstawionych przykładach wino ma podwójne działanie: może rozweselić żywot ludzki, ale także potrafi ujarzmić człowieka swą siłą – zgodnie z Hezjodowym określeniem wina jako „radości i bólu dla ludzi”³⁶.

³⁴ Por. F. Mora, *Arnobio e i culti di mistero. Analisi storico-religiosa del V libro dell'Adversus Nationes*, Roma 1994, s. 112–134; M.G. Lancellotti, *Attis. Between Myth and History: King, Priest and God*, Leiden 2002, s. 47; G. Casadio, *The Failing Male God: Emasculation, Death and Other Accidents in the Ancient Mediterranean World*, „Numen” 2003, vol. 50, s. 237–252; Ł. Majewski, *Ekstatyczna autokastracja. Psychoanalityczno-mitoznawcze ujęcie roli narcyzmu, zazdrości, żaloby i nekrofilii w kulcie Wielkiej Bogini Matki*, Szczecin 2009; A. Kucz, *Uwagi starożytnych o kulcie Kybele i autokastracji Attisa*, „Classica Catoviciensia. Scripta Minora” 2013, nr 18, s. 15–24. A. Klęczar, *Tua, mater, initia. Grecko-rzymskie misteria Attisa między religią a literaturą*, „Littera Antiqua” 2013, nr 6, s. 28–36.

³⁵ Por. Pseudo-Longinus, *O wzniosłości* 15, 1–2, tłum. H. Podbielski, Lublin 2016, s. 113.

³⁶ Hes. Sc. 400, fr. 239, 1: χάρμα καὶ ἄχθος βροτοῖσιν.

Bibliografia

Źródła

- Alkajos, w: *Liryka starożytnej Grecji*, tłum. J. Danielewicz, Wrocław 1984.
- Arnoobe, *Contre les gentils*, t. I. Livre I, tłum. H. Le Bonniec, Paris 2002.
- Arnoobe, *Contre les gentils*, t. VI. Livres VI–VII: *Contre les païens*, tłum. B. Fragu, Paris 2010.
- Arnobio, *Difesa della vera religione*, tłum. A. Biaggio, Roma 2000.
- Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem*, ed. R. Gryson, Stuttgart 2013.
- Katullus, *Poezje wszystkie*. tłum. G. Franczak, A. Klęczar, Kraków 2013.
- Owidiusz, *Fasti. Kalendarz poetycki*, tłum. E. Wesołowska, Wrocław–Warszawa–Kraków 2008.
- Owidiusz, *Sztuka kochania*, tłum. E. Skwara, Warszawa 2008.
- Pauzanasz, *W świątyni i w mieście. Z Pauzanasza Wędrówki po Helladzie księgi I, II, III i VII*, tłum. J. Niemirska-Pliszczyńska, Wrocław 1973.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, tłum. zespół biblistów polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich, wyd. 5, Poznań 2012.
- Pseudo-Longinus, *O wzniosłości*, tłum. H. Podbielski, Lublin 2016.
- Sofokles, *Trylogia Tebańska. Król Edyp, Edyp w Kolonos, Antygona*, tłum. A. Libera, Warszawa 2014.

Opracowania

- Amata B., *Problemi di antropologia arnobiana*, Roma 1984.
- Casadio G., *The Failing Male God: Emasculation, Death and Other Accidents in the Ancient Mediterranean World*, „Numen” 2000, vol. 50, s. 237–252.
- De Labriolle P., *Histoire de la littérature latine chrétienne*, Paris 1924.
- Grimal P., *Słownik mitologii greckiej i rzymskiej*, Wrocław 1987.
- Homa K., *Arnobiusz. Afrykański orator*, Kraków 2017.
- Klęczar A., *Tua, mater, initia. Grecko-rzymskie misteria Attisa między religią a literaturą* „Littera Antiqua” 2013, nr 6, s. 28–36.
- Kucz A., *Umbra veri. Arnobiusz i nurty filozofii klasycznej*, Katowice 2012.
- Kucz A., *Uwagi starożytnych o kulcie Kybele i autokastracji Attisa*, „Classica Cato-viciensia. Scripta Minora” 2013, f. 18, s. 15–24.
- Kucz A., Matusiak P., *Hermeneutyka wina*, w: *Szkice o antyku*, t. III. *Hermeneutyka wina*, red. A. Kucz, P. Matusiak, Katowice 2016, s. 7–12.

- Kucz A., *Życie i śmierć Attisa: Arnobius, Adversus Nationes, V 6–7 – przekład*, „Scripta Classica”, 2017, vol. 14, s. 57–62.
- Lancellotti M. G., *Attis. Between Myth and History: King, Priest and God*, Leiden 2002.
- Libera A., *Wprowadzenie*, w: *Sofokles: Trylogia Tebańska*, tłum. A. Libera, Warszawa 2014.
- Majewski Ł., *Ekstacyczna autokastracja. Psychoanalityczno-mitoznawcze ujęcie roli narcyzmu, zazdrości, żałoby i nekrofilii w kulcie Wielkiej Bogini Matki*, Szczecin 2009.
- McCracken G.E., *Arnobius of Sicca. The case against the pagans*, New York 1949.
- Malina A., *Pociecha Noego (Rdz 5,29; 9,20)*, w: *Szkice o antyku*, t. III. *Hermeneutyka wina*. red. A. Kucz, P. Matusiak, Katowice 2017, s. 13–21.
- Mora F., *Arnobio e i culti di mistero. Analisi storico-religiosa del V libro dell'Adversus Nationes*, Roma 1994.
- Nietzsche F., *Narodziny tragedii albo Grecy i pesymizm*, tłum. B. Baran, Kraków 2001.
- Praszyński R., *Córki Lota*, Warszawa 2004.
- Stankiewicz A., *Bajki o winie*, <http://bajkiowinie.blogspot.com/2010/09/bajka-o-perskim-krolu-pieknej-hurysie.html> (dostęp 21 czerwca 2021).
- Stasiak S., *Symbolika wina w przekazach biblijnych w kontekście kulturowym*, w: *Zdrowie i style życia. Wyzwania ekonomiczne i społeczne*, red. W. Nowak, K. Szalonka, Wrocław 2019, s. 111–118.

Summary

On the Persuasive Function of Wine in Biblical and Mythological Narratives

The aim of the present article is to outline a few chosen passages of ancient literature, in which wine – deliberately used for persuasive purposes – influenced the literary characters' behaviour and thus shaped their physical reality. In these narratives, wine has a double effect: it can cheer people up, but it can also tame them with its strength.

Słowa kluczowe: wino, metamorfoza, perswazja

Key words: wine, metamorphosis, persuasion